ابی عبدالله کمال الدین بن سراج الدین الاورگاغاری القزانی تالیفندن.

تعلیم الادب فی تربیة الولد

مراجعت قصد ایلانه آدریسمز بویله یازیلور:
Казань.
книжный магазинъ
Н-въ ХУСАИНОВЫХЪ.

تاتارچه
کمال الدین سراج الدین اوغلینه ویرلسون.

قزانده، شرف مطبعه‌سی.
КАЗАНЬ.
Электро-типографія „Шарафъ"
1907.

تعليم الادب فى تربية الولد

ابى عبدالله كمال‌الدين بن سراج‌الدين الاورگاغارى القزانى تأليفندن.

مراجعت قصد ايلانه آدريسمز بويله يازيلور:
Казань.
книжный магазинъ
Н-въ ХУСАИНОВЫХЪ.

تاتارچه:
كمال الدين سراج الدين اوغلينه ويرلسون.

قزانده، شرف مطبعه‌سى.

КАЗАНЬ.
Электро-типографія Шарафъ
1907.

بسم الله الرحمن الرحيم

جمیع حمد وثنا اول کامل قدرتلی ربمه خاص اولمشدرکه بتون عالمی وبزلری یوقدن بار ایتدی. هر اشمزده توغریلقنی واوزمزگه فائده‌لی وضررلی اشلرنی بلوب فائده‌لرنی اوزمزگه کیتوررگه، وضررلرنی اوزمزدن کیتاررگه طروشمق اوچون بزه الوغ نعمت اولان (عقل) نی احسان. ایتدی. بنی آدم نڭ هر قایوسینه هر بر اشده عقل برله‌گنه توغریلقنی بالمك عذرلی اولدقندن جناب حق اوزینڭ قللرینه کامل رحمتلی اولدیقنی اظهار ایدوب جینگللك ایله توغریلقغه واوزلرینه فائده‌لی اشلرگه کونلسونلر اوچون آرالارندن معلم وپیغمبرلر یباردی. پیغمبرلرگه اینانوب اطاعت قیلوچیلرغه دنیا وآخرتده سعادتلی اولمق ایله، واطاعت قیلماغانلرغه مڭگو هلاك بولمق ایله وعده قیلدی.

خلقغه اوزلرینه ضررلی وفائده‌لی اشلرنی بیان ایدوب اوگره‌تور اوچون یبارولگان پیغمبرلرنڭ اوّلی آدم وبارچه‌سینڭ آخری

وافضلی وشریعتچه اکملی و یخشی خلقلرنی ١ کامل‌لاملک اوچون یبارولگانی بزم پیغمبرمز محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم‌در. صلوات الله وسلامه علیهم وعلی آل کلهم اجمعین.

مقدمه: بو کتابده صبی بالالارنی تربیه قلمق وآلارغه ادب اوگرتمکنک طریقنی بیان ایدیلور. سیدالکائنات رسولمز صلی الله علیه وسلم هر توغریده حاجاتمزنی بیان ایدوب تحصیلینه تشویق وترغیب ایتدکی کبی بالالرمزنی تربیه قلمق، وآلارغه علم وادب اوگرتمك توغریسنده‌ده بر نیچه سوز سویلادی. جمله‌دن بعضلوی توبانده یازلاچق حدیث‌شریفلردر: (٢ قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم مِنْ حَقِّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَالِدِ ثَلَاثَةُ أَشْيَاءَ، أَنْ يُحْسِنَ اسْمَهُ إِذَا وُلِدَ، وَيُعَلِّمَهُ الْكِتَابَ إِذَا عَقَلَ، وَيُزَوِّجَهُ إِذَا أَدْرَكَ.) رسول الله صلی الله علیه وسلم ایتدی: اوچ نرسه بالانک آتاسی اوزرنده اولان حقی جمله‌سندندر، اول اوچ نرسه‌نک بری هرقچان بالاتوغدرلسه اسمینی کورکام قیلمقی، ایکنچیسی هرقچان بالا عقللی بولسه آکا قرآن اوگرتمکی، اوچونچیسی هرقچان بالا اوسوب یتسه اویله‌ندرمکی‌در. وقال ایضا (٣ مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدَهُ مِنْ نَحْلٍ أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ) دخی ایتدی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم: هیچ برآتا بالاسینه کورکام ادبدن آرتغراق بولاك احسان قیلمادی. وقال ایضا (٤ لَأَنْ يُؤَدِّبَ الرَّجُلُ

---

١) حدیث: (بعثت لاتمم مکارم الاخلاق) معناسی: یبارلدم مین یخشی خلقلرنی کامللاملک اوچون (طریقه عن ابی هریرة رضی‌الله عنه).

٢) فی التنبیه عن ابن هریرة رضی الله عنه.

٣) فی مشکاة المصابیح عن عمرو بن سعید رضی‌الله عنه.

٤) فی المشکاة عن جابر بن سمرة رضی‌الله عنه.

ولده خیر له مِن أن یتصدق بصاعٍ) دخی ایتدی رسول‌الله صلی الله علیه وسلم: البته ایرنڭ بالاسینه (بر مرتبه) ادب اوگره‌تمکی اول ایر اوچون خیرلورکدر بر صاع(آشلق) صدقه بیرودن. وقال ایضا (٤ من ولد له ولد فلیحسن اسمه وادبه فاذا بلغ فلیزوجه فان بلغ ولم یزوجه فاصاب اثما فانما اثمه علی ابیه) دخی ایتدی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم: هر کمنڭ بالاسی توغدرلسه، بس بالاسینڭ اسمنی وادبینی کورکام قیلسون، وهرقچان بالاسی بالغ بولسه بس بالاسینی جفتلی قیلسون، اگر بالاسی بالغ بولوبده جفتلی قیلماسه بس بالاسی گناهغه ایوشسه (یعنی زنا قیلسه یاکه اوپمك، قوچمق، تو تمق کبی حرام اشلرنی قیلسه) بالانڭ گناهسی آتاسینه بولور (یعنی بالاسینه بولغان قدر گناه آتاسینه‌ده بولور والله اعلم). وقال ایضا (٥ أیُّها النّاس قوا انفسکم واهلیکم نارا، وعلموهم وادبوهم) دخی ایتدی رسول الله صلی‌الله علیه وسلم: ای آدملر اوزکزنی واهللرکزنی تموغدن صاقلاکز اهللرکزگه (یعنی خاتون وبالالرکزغه) علم اوگره‌تکز. بالالرینه علم وادب اوگره‌تمگان کشیلر حقنده هم بالالری حقنده ایتدی (٦ ویلٌ لاولادِ آدم مِن آبائهم لا یعلمون القرآن والادب والفرض فینشئون جهّالاً وانا برئٌ مِن هؤلاء یعنی مِن الآباء) نه حسرت ونه اوکنچ آدم بالالرینه حاصل بولور آتالارندن، آتالاری بالالرینه قرآن وادب

---

٤) فی المشکاة عن ابی سعید وابن عباس رضی‌الله عنهم.

٥) فی التنبیه عن علی بن ابی طالب رضی‌الله عنه.

٦) خزینة الاسرار.

اوگره‌تماسلر، فرض‌لرنی اوگره‌تماسلر، بس بالالری جاهل بولغانلری حالده اوسه‌رلر، مین بیزگوچی‌من بوجماعتدن. (یعنی بالالرینه علم وادب اوگره‌تمگان آتالاردن).

بالالرغه توغاچده یورتله‌چك اشلر حقنده ایتدی: (٧ مَنْ وُلِدَ لَهُ مَوْلُودٌ فَاَذَّنَ فِی اُذُنِهِ الْیُمْنٰی وَاَقَامَ فِی اُذُنِهِ الْیُسْرٰی رُفِعَتْ عَنْهُ اُمُّ الصِّبْیَانِ) هرکمنك بالاسی توغدرلسه بس اوڭ قولاغینه اذان وصول قولاغینه قامت ایتسه اول بالادن ام‌الصبیان (آوروی) کیتاریلور. (٨ عَنْ اَسْمَاءَ بِنْتِ اَبِی بَکْرٍ اَنَّهَا حَمَلَتْ بِعَبْدِاللّٰهِ بْنِ الزُّبَیْرِ بِمَکَّةَ قَالَتْ فَخَرَجْتُ وَاَنَا مُتِمٌّ فَاَتَیْتُ الْمَدِینَةَ فَنَزَلْتُ قُبَاءَ فَوَلَدْتُهُ بِقُبَاءَ ثُمَّ اَتَیْتُ بِهِ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ فَوَضَعْتُهُ فِی حِجْرِهِ ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ فَمَضَغَهَا ثُمَّ تَفَلَ فِی فِیهِ ثُمَّ حَنَّکَهُ بِالتَّمْرَةِ ثُمَّ مَسَحَهُ وَصَلَّی عَلَیْهِ وَسَمَّاهُ عَبْدَاللّٰهِ) اسماء بنت ابی بکر رضی‌الله عنهمادن روایت قیلندی: حقیقتده اول مکه‌ده عبدالله بن‌الزبیرگه یوکلی بولدی، حضرت اسماء ایتدی بس حمل مدتم تمام بولوغه یاقن بولغان حالده مکه‌دن چقدم (یعنی مدینه‌گه هجرت‌قیلو اوچون) بس مدینه‌گه یاقن کلدم هم قُباغه ایندم، (یعنی استراحت اوچون توقتادم) بس عبدالله‌نی قباده توغدردم، صوڭره عبدالله‌نی مدینه‌گه رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم‌گه کلتوردم، بس عبدالله‌نی رسول الله صلی‌الله علیه وسلم‌نڭ ایتاکینه قویدم، صوڭره رسول‌الله صلی‌الله وسلم بر خرما صوراب آلدی، واول خرمانی چاینادی، صوڭره عبدالله‌نڭ آوزینه

٧) فی الاحیاء.

٨) فی البخاری ومسلم. قباء مدینه ایله مکه آراسنده مدینه‌دن ایکی میل مسافه‌ده واقع برقریه‌در. (منه رحمه ربه)

توکردی، صوکره چاینگان خرمەنی عبداللەنڭ آگڤاوینه صلادی، صوکره عبداللەنی صیپادی، و آگڤا برکت برله دعا قلدی، و آگڤا عبدالله دیو اسم قوشدی، (٩ وعَنْ اَبِی مُوسی رَضِیَ اللّٰهُ عنه قَالَ وُلِدَلی غُلَامٌ فاتیتُ بِهِ النَّبِیَّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیهِ وسَلَّمَ فسمّاهُ اِبراهیمَ فَحَنَّکَه بِتَمرةٍ ودعا لَهُ بِالْبَرکةِ ودفعهُ اِلَیَّ) دخی روایت قلندی ابی موسی رضی‌الله عنه‌دن: اول ایتدی مینم ایر بالام توغدرلدی، بس آنی پیغمبرمز صلی‌الله علیه وسلم‌گه کلتوردم، پیغمبرمز صلی‌الله علیه وسلم اول بالاغـه ابراهیم دیو اسم قوشدی، و بر خرمانی آگڤاوینه صلادی، و آگڤا برکت برله دعا قلدی، وآنی مگڤا ویردی. وقال ایضا: (١٠ الْغُلَامُ مرتهنٌ بِعَقیقَتِه تُذبَحُ عَنه یومَ السَّابِعِ ویُسَمّی ویُحلَقُ رأسُه) دخی ایتدی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم: بـالا عقیقەسی برابرینه رهن (زاکلاد) ٤ قلونمشدر، اول عقیقەنی بالااوچون یدنچی‌کون‌نڭ بوغازلانور، هم بالاغه اسم قوشولور، دخی ساچینی آلنور، وقال ایضا: (١١ مَنْ وُلِدَ لَهُ وَلَدٌ فَاَحَبَّ اَنْ یَنسُكَ عنه فَلْیَنسُكْ عَنِ الْغُلَامِ شَاتَینِ وعَنِ الْجَارِیَةِ شَاةً) دخی‌ایتدی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم: هرکمنڭ بالاسی

٩) فی البخاری ومسلم.

١٠) فی المشکاة عن سمرة رضی‌الله عنه.

٤) (بالا) عقیقەسی برابرینه (زاکلاد) قلنمش دیگان سوزنڭ معناسی بالادن عقیقه بوغازلانماسه، بالا صبیلق وقتنڭ اولوب کیتسه آتا آناسینه شفاعتچی بولماس، یاکه بالادن فائده‌لانو بولماس. یاکه سلامتلکی کامل بولماس، دیگان سوزدر؛ والله اعلم: شروح‌الحدیث.

١١) فی المشکاة عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده رضی الله عنهم.

توغدرلسه، بس بالاسی اوچون بوغازلمق‌نی سوسه، ایر بالا اوچون ایکی قوی وقز بالا اوچون بر قوی بوغازلاسون. (۱۲ وعن علیِّ بنِ ابی طالبٍ قالَ عقّ رسولُ‌الله صلّی‌اللهُ علیهِ وسلَّم عنِ الحسنِ بشاةٍ وقال یا فاطمة احلقی رأسه وتصدّقی بزنة شعرهِ فضّةً) دخی علی بن ابی‌طالب رضی‌الله عنه‌دن روایت قلندی: اول ایتدی رسول‌الله صلی الله علیه وسلم حسن اوچون بر قوی بوغازلادی، وایتدی ای فاطمه حسن‌نك ساچنی کیتار، وساچی آورلغی کمش صدقه ویر، دیدی: وقال ایضا (۱۳ انّکم تدعون یوم القیامةِ باسمائکم واسماءِ آبائکم فاحسنوا اسمائکم) دخی ایتدی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم: حقیقتده سز قیامت کوننده اسملرکز ایله وآتالارکزنك اسملریله چاقریلورسز، بس اسملرکزنی کورکام قلکز دیدی. وقال ایضا: (۱٤ تسمّوا باسماءِ الانبیاءِ واحبُّ الاسماء الی اللهِ عبدُاللهِ وعبدُالرّحمنِ واصدقها حارثٌ وهمّام واقبحها حربٌ ومرّةٌ) دخی ایتدی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم: پیغمبرلر اسملری ایله اسملانگز، اسملرنك الله‌غه سوکلوره‌گی عبدالله، هم عبدالرحمن‌در. راستراغی حارث، ایله همّام‌در. قبیحراغی حرب، ایله مره‌در. وقال ایضا: (۱۵ لیسَ للصّبیِّ خیرٌ منِ

۱۲) فی المشکاة.

۱۳) فی المشکاة عن ابی الدرداء رضی‌الله عنه والا حیاء.

۱٤) فی المشکاة عن ابی وهب‌الجشنی رضی‌الله عنه.

۱۵) فی الشرعة.

لَبَنِ اُمّه) دخی ایتدی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم: صبی اوچون آناسینك سوتندن خیرلورك هیچ بر نرسه یوقدر. وقال ایضا: (١٦ لاتقتلوا اولادکم سِرًّا فاِنّ الغیل یدرِك الفارِس فیدعثِره عن فرسِهِ) دخی ایتدی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم: بالالارکزنی یاشرون اولترماکز، چونکه حمل وقتنده‌غی سوت آنلانغان کشیگه‌ده ایریشوب آتندان یغوب هلاك ایتار. وقال ایضا: (١٧ اَلرضاع یغیِر الطِّباع) دخی ایتدی رسول الله صلی الله علیه وسلم: سوت ایمك طبیعت (واخلاق) نی اوزگارتور. (یعنی قایو بالا نیندای خاتوننك سوتینی ایمسه طبیعت وخلقده شول خاتونغه اوخشار) والله اعلم.

برنچی باب یا کّی توغان بالانی تربیه قیلمق روشی بیاننده.

یوقاریده مذکور حدیث شریفلردن، هم طب کتابلرندن واحیاء ومفاتیح کبی اخلاق وموعظه کتابلرندن مستفاد بولغان بر نیچه سوز دیه‌چکمز. ومنه‌التوفیق. بالادنیاغه کیلگاچ‌ده یخشی واورتاچه یلی صوبرله یووب یومشاق وآق وبیك پاك چوپراکگه آتوریلور، صوکره بالانك اوك قولاغینه اذان وصول قولاغینه قامت ایتولور، نیتاك (٧)نچی

١٦) فی المشکة عن اسماء بنت یزید.
١٧) تسهیل المنافع.

حدیثده اوتدی. صوڭره عقیقه بوغازلامایه‌چق کشی شول ساعتده بالاسینه‌اسم‌قوشار، یا که‌غیر کمسه‌دن‌اسم‌قوشدرر، هم‌یخشی‌لذتلی‌خورمانی یخشی‌چاینابآزغنه بالانیڭ‌آوزینه قویوب بالانی‌آوزلاندرر، یا که بال ویوکا اوخشاشلی تاتلی نرسه ایله آوزلاندرر. (بالاغه اسم قوشونی هم آنی آوزلاندرونی عالم وصالح کشی‌گه تاپشرمق‌اولی‌در، نیتاڭ صحابه‌لر بو اشلرنی رسول الله صلی الله علیه وسلم‌گه تابشرغانلر. (۸)نچی و(۹)نچی حدیثده اوتدی. عقیقه بوغازلایه‌چق کشی اسم قوشونی یدنچی کونگه کچوکتروب یدنچی کونده عقیقه‌سنی بوغازلار هم بالاغه اسم قوشولور، وساچنی آلنوب آورلغی قدر کمش یا که‌آلتون[۱] صدقه‌ویریلور، نتاکه (۱۰)نچی و(۱۲)نچی حدیثده اوتدی.

عقیقه بیانی.

قربانلق‌غه درست وبارارلق حیوان‌نی بالا توغان‌نڭ یدنچی کونده، حاضرلگی اولماز ایسه اون دورتنچی یا که یکرمی دورتنچی کونده بالا ویرگانینه شکر ایدوب الله رضاسی اوچون ایر بالادن ایکی قوی[۲]، قز بالادن بر قوی بوغازلانور، بونی (عقیقه) دیرلر. عقیقه‌نی بوغازلاغاچ هیچ بر سویاکنی صندرماینچه بلکه بوونلرندن‌غنه کیسوب آیریلور، صوڭره بر بوطنی چی کوینچه ابی‌لك قیلغان خاتونغه ویریلور. قالغانینی هم چی کوینچه فقیرلرگه صدقه قلنور، یا که پشروب آشاتلور.

امام قسطلانی دیمشدرکه عقیقه جمیع حکمده قربانلق کبیدر، هم عقیقه‌نی‌پشورمك سنتدر، مگر بر آیاغنی چیل‌ته‌ابیگه ویرلور دیدی.

---

۱) عینی شرح البخاری، واحیاء علوم الدین، ومفاتیح الجنانڭ مذکوردر.

۲) ۱۱نچی حدیث‌که باق.

عقیقه بعض علماء قاشنده واجب، وعلماء شافعیه قاشنده سنة مؤکده اولوب، علماء حنفیه قاشنده فضیلت ومستحب در. عقیقه‌نی بوغازلار آلدنده بو دعانی اوقور، (اَللّٰهُمَّ هٰذِهِ عَقِیقَةُ فُلَانٍ٣ دَمُهَا بِدَمِهِ وَلَحْمُهَا بِلَحْمِهِ وَعَظْمُهَا بِعَظْمِهِ وَجِلْدُهَا بِجِلْدِهِ وَشَعْرُهَا بِشَعْرِهِ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهَا فِدَاءً لِابْنِ٤ فُلَانٍ مِنَ النَّارِ) ترجمه: ای الله بو عقیقه فلان نڭ عقیقه‌سی‌در، بو عقیقه‌نڭ قانی فلان نڭ قانی برابرینه‌در، وایتی ایتی برابرینه، وسویاکی سویاگی برابرینه‌در، وتیرسی تیرسی برابرینه وتوگی توگی برابرینه‌در. ای الله بو عقیقه‌نی فلان‌نڭ اوغلی‌نه تموغدن یولونه تورغان نرسه قیل.

بالاغه اسم قوشمق وکورکام اسملر ویاراماغان اسملر بیانیده

بالاغه اسم قوشقانده شرعاً وعقلا ماقتاولی کورکام اسمنی قوشارغه تیوشلی‌در، معناسز اسملردن هم ناچار وقاتیغلقغه دلالت قیلا تورغان قبیح اسملردن صاقلانمق واجتناب تیوشدر، (١٣) نچی و (١٤) نچی حدیثلره باق. دخی نفسینی کمچیلک‌دن بیك پاکلاوغه دلالت قیلا تورغان اسملردن صاقلانمق تیوشلیدر، بونداى اسملرنی رسول الله صلی الله علیه وسلم اوزگارته‌تورغان بولغان، مثلا (بَرَّه)٥ اسملی بر خاتون‌نی

---

٣) (فلان) دیه‌چك اورونغه آنڭ اوچون عقیقه بوغازلانه تورغان بالانڭ اسمی ذکر قلنور.

٤) (لابن فلان) دیه‌چك اورنغه بالانڭ آتاسی‌نڭ اسمی ذکر قینور. مثلا اسمی کامل اولسه (لابن کامل) دیلور؛ هم ترجمه‌ده اولان فلان‌لر اورنینه اسملری ذکر قلنور.

٥) (برة) نڭ معناسی: یخشیلغی کوب بولغان خاتون دیمکدر، (عاصیه) گناه قلوچی خاتون. (حزن) قاتیغلق، (سهل) جیگللك (اصرم) کیسوب آیروچیرق، (زرعه) ساچه‌چك اورلق، (مضطجع) یانی اوزره اوزایوب یاتوچی ایر، (منبعث) کوندرلمش ایر معنالارنه‌در.

(زینب) ایکنچیسینی (جویریه) آتادی. (عاصیه) اسملی خاتون نی (جمیله)، (حزن) اسملی کشینی (سهل) (اصرم) اسملی نی، (زرعه)، (مضطجع)، اسملینی (منبعث) آتادی. کورکام اسملر الله تعالی نڭ اسماء حسناسینه عبد کلمه‌سی اضافه قیلونغان اسملردر. مثلا: عبدالله، عبدالرحمن، عبدالرحیم، عبدالملك، عبدالقدوس، عبدالسلام، عبدالمؤمن، عبدالمهیمن، عبدالعزیز، عبدالجبار، عبدالخالق، عبدالباری، عبدالغفار، عبدالقهار، عبدالوهاب، عبدالرزاق، عبدالفتاح، عبدالعلیم، عبدالرافع، عبدالسمیع، عبدالبصیر، عبدالحکیم، عبدالعدل، عبداللطیف، عبدالخبیر، عبدالحلیم، عبدالغفور، عبدالشکور، عبدالعظیم، عبدالکبیر، عبدالحفیظ، عبدالجلیل، عبدالکریم، عبدالرقیب، عبدالمجیب، عبدالحکیم، عبدالمجید، عبدالودود، عبدالحق، عبدالقوی، عبدالولی، عبدالحمید، عبدالحی، عبدالقیوم، عبدالواحد، عبدالاحد، عبدالصمد، عبدالقادر کبیلر الخ.

ودخی پیغمبرلر علیهم الصلاة والسلام اسملری: محمد، ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب، یوسف، ایوب، شعیب، موسی، هارون، ذوالکفل، داود، سلیمان، الیاس، الیسع، آدم، ادریس، نوح، هود، صالح، لوط، یونس، زکریا، یحیی، عیسی وغیریلر. یوقاریده مذکور اسملردن باشقه حدیث کتابلرنده مذکور اصحاب کرام وتابعین وغیر حدیث روایت قیلوچی ذوات کرام نڭ اسملری: عمر، عثمان، علی، حسن، حسین، زبیر، طلحة، عباس، سعد، سعید، عقیل، جعفر، بشیر، خالد، جابر، عمرو، عباده، انس، زید، اسامه، نعمان، بلال، معاویة، سفیان، هشام، لیث، معمر، عامر، یزید، سالم، همام، قتاده، عبیدالله، عتبه، عقبه، شعبه، صهیب، حفص، زهیر، وافد، احمد، محمود،

منصور، قیس، علقمه، بشار، مسلم، عماد، نافع، هلال، عوف، روح، بشر، مالك، عطاء، جریر، بکیر، حمید، عاصم، حبیب، زبید، معاذ.

خاتونلر اسمی: خدیجه، فاطمه، رقیه، عائشه، اسماء، عفراء، میمونه، سوده، کبشه، عبیده، توامه، قیله، زینب، هند، فاخته، رمثه، لیلی، صفیه، دحیبه، حلیمه، رمیثه، حفصه، آسیه، آمنه، مریم، جمیله، ماریه، زائده، نسیبه، عالیه، مخدوره کبیلر.

اما نبی الله، ولی الله، صفی الله، حبیب الله، عین الله، خلیل الله، زین الله، شریف الله، عزیز الله، زکی الله، صلوات الله، رحمة الله، خلیل الرحمن، فیض الرحمن، فتح الرحمن؛ دخی جلال الدین، جمال الدین، کمال الدین، شمس الدین، عین الدین، فتح الدین؛ دخی فخر الاسلام، شمس الاسلام، شیخ الاسلام، عین الاسلام کبیلرنڭ بعضسی ایله انبیاء عظام وعلماء کرام گه لقب ایدوب آتالغان بولسه‌ده اصحاب کرام وتابعین زماننده هیچ کمنڭ بو کبی اسملر ایله اسمله‌نگانی معلوم توگل، هم معنالریده بیك اولوغ بولغانلقدن بونداى اسملرنی بالاغه قوشمق ادبسزلك وسلف الصالحون یولندن چقمق‌در. بناءً علیه بونداى اسملرنی قوشودن صاقلانمق تیوشلیدر.

بالاغه سوت ایمزمك بیانی

بالاغه سوت ایمزمك مدتی ایکی یلدر. نیتاك قرآنده کلدی (وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ) معناسی: ایمه‌ك مدتی‌نی تمام ایتمکنی تله‌گان کشی اوچون آنالار بالالارینی کامل ایکی یل ایمزرلر. بالا آشاوغه قدرتلی بولوب آتا آناسی سوتدن آیروغه کیکاش ایتسه‌لر ایکی یلدن کیم ده‌ده ایمودن آیرمق درست‌در.

نتاك آیتدە کیلدی (فَاِنْ اَرَادَا فِصَالاً عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا) بس آتا برلە آنا آرالرندە اتفاق وکینکاش برلە بالالرینك ایکی یل تولماسدن الوك ایمودن آیرلماقینی تلەسەلر بالانی ایمودن آیروده بولارغە مشقت وگناه یوقدر. بالانی‌اوز آناسی ایمزماك‌اولی‌در. نتاك (۱۵)نچی حدیثدە اوتدی. هم طبیبلر نكدە ایتكانی شولدر، اگر اوز آناسی ایمزمك ممكن بولماسە، سوتی یوقلقدن یاكە دوامی چیرلی بولغانلقدن، اول وقتدە بالانی ایمزمك اوچون اورتاچە یاشلی، كوركام خلقلی وكوركام یوزلی ودیانتلی ظاهری وباطنی آورولردن سلامت وایتلی هم زور ایمیلی وكیك كوكرەكلی خاتون‌نی‌ازلەب تابارغە تیوشلی. شوندای خاتون تابولسە بیك خوش یاكە بوكا یافن بولسەدە. اما ایمزوچی خاتون تابولماسە اول وقتدە قایناغان یلی صییر سوتینە بر آز قایناغان تاتلی صو قاتشدروب هم تەمی چغارلق شكر صالوب شول سوت‌نی اچرتوب بالانی تربیە قیلنور. اما ایمزو مدتندە بالاغە سوتدن باشقە نرسە‌آشاتورغە یارامیدر،١ طبیعتی وآش قازانی ضعیف اولدقندن باشقە نرسەلرنی سكدرر‌ كە كوچی یتماوسببلی اچی بوزلوب هلاك بولماقی احتمالدر، خصوصا اوّلگی یلدە بیكراك صاقلانمق تیوشلی، اوّلگی یارطی یلدە البتە صاقلانمق كیرك، ایكنچی یلدە تاتلی وتیز سكشلی نرسەلرنی آز آزغنە آشاتا باشلاب تمام آشارغە اوگرانگاچ آقرونلاب آیرورغە یاریدر، امّا بیك مایلی نرسەلرنی آشاتودن هم بالاغە كوب آشاتودن بیك صاقلانمق لازمدر. سوتی آز بولغان خاتون طبیبلردن صوراب سوت آرتدرە تورغان طعام‌نی آشارغە كیرك، سوتی صیوق بولسە ایت‌نی كوبراك آشارغە كیراك،

١) بوتوغریدە اسكی زمان طبیبلری ایلە بو زمان طبیبلرینك سوزلری بردر: هەمدە بالاتش‌سز طووب برنیچە آیلرغە قدر تش چغوب اوسماوندە تورلو آشامق نرسەلری آشاوغە صلاحیتی بوقلغینە استدلال قلمق ممكندر.

ایت آشامق سوتنی قویورته‌در. بالاایمزوچی خاتونغه یاقنلق۵ قیاودن صاقلانمق اولی‌در، چونکه یاقنلق قیلغاچ خاتون حامله بولسه سوتی بوزلوب ایموچی بلاغه ضرر کیلملك احتمالی بار، (١٦)نچی حدیثده اوتدی. بالانڭ تنینی وکیوم وچوپراکلرینی نه‌کن قدر کرسز وپاك ایدوب تربیه‌له‌مککه اجتهاد قیلمنور، پاکلك‌نڭ سلامتلکگه اثری بیك کوبدر، بالانی هرکونده برنیچه مرتبه یووندررغه تیوشلی خصوصا یاڭی توغان وقتلرنك، بالانی توتقانك بیك صاقلانوب یومشاق توتـارغه تیوش، چونکه اعضالری بیك ضعیف بولغانلقدن ایمگانو احتمالی بار. هم بیك یاقتی وبیك قارانغی‌ابوده تربیه‌له‌مه‌ینچه‌اورتاچه یافتلی هم یلیسی (١٦)ایله (١٨) درجه (غرادس)آراسنده بولغان‌ایوده تربیه‌لمك کیرك. بالانی تیرله‌راك اسسی‌اکدن هم ضرر ویررلك صالقندن صاقلامق تیوشدر. بالانی یومشاقغنه توتوب حرکتلندریلور؛ خصوصاً قارنی توغراق بولسه فائده‌لیدر دیمشلر. دخی بالانی بواتو اوجون یاننده نچکه وموڭلی تاوش‌ایله فائده‌لی شعرلر ایله کویلاب اولتورمق بیك فائده‌لی دیمشلر. والله اعلم.

ایکنچی باب بالاغه ادب اوگرتمك‌نك طریقی بیاننده

حجة الاسلام امام غزالی رحمه الله ایتدی، بلــگل سین حقیقتده صبیلرنی یخشیلقغه اوگرتمك‌نڭ یولی بیگرك کرکلی وبیگرك محکم

---

۵) ضرور بولوب یـاقنلق قلسه خاتونی حامله بولوب سوتی بوزلودن قورقسه اول وقت حیله‌سی بودر: یاقنلق قلوب تمام بولغاچده خاتونینه حرکتلانورگه قوشار. شولای قلسه علوق بولماس خاتونی هم حملگه اوزماس دیمشلر. والله اعلم.

وقوتلی قلونمش اشلر جملهسندندر. صبی بالا آتا آناسی قاشنده امانتدر. صبی بالانك پاك اولان قلبی هر بر نقش وصورتدن خالی و خالص وقدرلی جوهردر، واول قلب هر بر نقشلانهچك نرسهلرنی قبول ایدوچی، و اول قلبنی نرسهگه میل قلدرلسه (آوشدرلسه) شول نرسهگه میل قلوچیدر. پس بالانی یخشیلققه عادتلاندرلسه، وآڭا یخشیلقنی اوگرتولسه شول یخشیلق اوزره اوسار. هم دنیا وآخرتده ایزگو وبختلی بولور. واول بالانك ثوابنده آتا آناسی، وهر بر علم اوگرتوچیسی، دخی ادب اوگرتوچیسی بالاغه شریك بولور. و اگر بالانی یاوزلققه عادتلاندرلسه وحیوانلرنی بوش یبارلگان کبی بالانی (اوز اختیارینه)

شرح: بسم الله الرحمن الرحیم. ای حرمتلو قرداشلر الله طرفندن اوزمزگه امانت ایدوب بیرلگان بالالرنك قدرینی بلوب حقلرینی جیتکلگه صاقلایوب خیانت وبالقاولق قلمایَنچه کامل اجتهاد برله شرع شریف بیورغانچه تربیه قلمق علم وادب اوگرتمك اوستمزگه لازم وفرضدر. نتاك اوتکان حدیثلردن معلوم اولدی. دخی الله تعالی قرآن کریمده بیورر. (یا ایها الذین آمنوا قوا انفسکم واهلیکم نارا) معناسی: ای مؤمنلر اوزڭزنی واهلڭزنی تموغدن صاقلاڭز: اوزمزنی تموغدن صاقلامق، الله تعالینك بیورغان اشلرینی اوگرنوب بلوب اول اشلرنی قلمق ایله، وطیغان اشلرینی بلوب اول اشلردن طیولمق ایله حاصل بولور. اهللرمزنی یعنی خاتون وبالالرمزنی تموغدن صاقلامق آلارغه علم وادب اوگرتوب الله تعالینك بیورغان اشلرینی اشلاتمك، وطیغان اشلرندن طیمق وصاقلاندرمق ایله گنه حاصل بولور. بالانی ناچارلققه اوگرتمك یاکه اوز اختیارینه یباروب کیوم صالومده، و آشامق اچمکده، وکشی برله بولغان معاملهده، وباشقه اشلرنده شرعا وعقلا تیوشلی بولغان ادبلرنی اوگرهتمایَنچه هم دیننده ودنیاسنده محتاج بولغان مسئلهلرینی بلور قدر علم اوگرهتمایَنچه ضایع قیلمق اشدالقبایح وحرام اشدر. حاضرگی زمانده هر یرده مسلمانلرغه بو قدر جهالت واخلاقسزلقنك غلبه قیلمقیده کوب آتالار عزیز بالالارینه علم واخلاق وادب اوگرهتمایَنچه ودین تانوتمایَنچه حقلرینی جیتکلگه صایوب بالالارینی ضایع ایتدکلرندن کلمشدر. چونکه بو روشلی تربیهسز علم وادبدن محروم بولوب نفسی تلاگان بوزوقلققه عادتلانوب اوسکن بالا الوغ بولغاچده توراو بوزقلقی قیلودن دخی آتا آناسنی هم اوزتوغانلرینی

بوش یبارلسه، بالا یاوز بولور، وهلاك بولور. بالانك یاوز وهلاك بولماقینك گناهی بالانك تربیه‌چیسنه، وآتا خواجه‌لق ایدوچیگه بولور. تحقیق الله عزّ وجلّ ایتدی (یآایّها الّذین آمنوا قوا انفسکم واهلیکم نارًا) معناسی: ای مؤمنلر اوزگزنی واهللرگزنی تموغدن صاقلاگز. هر قچان آتا بالاسنی دنیا اوتندن صاقلی تورغان بولغاچ (یعنی هر بر آتا اوزینك بالاسنی البته دنیاده اوتقه توشوب یانودن صاقلیدر، شولای بولغاچ دنیا اوتندن نیچه درجه‌لر اسّی وقوّتلی بولغان) آخرت اوتندن تموغدن بالاسنی صاقلاماقی آرتغراق تیوشلی بولادر. بالانی آخرت اوتندن (تموغدن) صاقلاەق، بالاغه ادب اوگرتمك وناچار صفتلردن بالانی پاکلامك ایله هم بالاغه کورکام خلقلرنی ١ اوگرتمك ویاوز بولداشلردن بالانی صاقلاەق ایله ودائما خوش نعمت

وباشقه مسلمان قردشلریی رنجتودن اصلا چیرکانمیدر. نیچون چیرکانسون آنك قاشنه بو اشلرنك قباحتلگی وضرری قایو درجه‌ده الوغ ایدکی معلوم توگلدر. بس هرکم بالاسینك الوغ بولغاچده یخشی بولماقینی وآتا آناسینه اطاعتلی وباشقه کشیلرگه یخشی معامله‌لی حاصل کلام دنیا وآخرنده بختلی وسعادتلی اولماقینی سوسه کامل اجتهاد بوله بالاسینه علم وادب اوگره‌تسون. یعنی الوغ بولغاچده رعایه‌سی تیوشلی بولغان ادبلرنی بالاسینه‌اوگره‌تسون. بالالرغه ادب اوگره‌تمك جینگل بولسون اوچون مشهور عالملردن حجة‌الاسلام حضرتلرینك «احیاء علوم‌الدین» اسملی کتابدن (صبی بالالارنی یخشیلقغه وادبکه اوگره‌تمك وخلقلرینی کورکام‌لاندرمك‌نك طریقنی بیان ایتکان باب)نی اوز تلمزگه ترجمه قلدم. هم شرح وبیان ایدوب مذکور امام‌نك بعض سوزلرینه دلیل ومناسبتلی اولان آیت وحدیثلرنی کتاب‌نك قرینه یازوب ترجمه قلدم. ومن الله التوفیق.

١) عن رجل من مزینة قال قالوا یا رسول الله ما خیر ما اعطی الانسان قال الخلق الحسن. مزینه قبیله‌سینك بر ایردن روایت قلندی: اول ایر ایتدی صحابه‌لر ایتدیلر یا رسول الله انسانغه بیرلگان نرسه‌نك خیرلوراگی نی‌نرسه‌در دیو. رسول الله صلی الله علیه وسلم ایتدی، کورکام خلقدر. دیدی. فی المشکوة.

وراحتلیککه بولوغه بالانی عادتلاندرماو ایله حاصل بولور. بالاغه بیزه‌نه‌چك، وزینتلانه‌چك نرسه‌لرنی هم راحتلك وخوش ترکلك نك سببلرنی سوکلی کورساتولماس. چونکه بالاغه مذکور اشلرنی سوکلی کورسه‌تولسه، بالا الوغ بولغاچده دائما راحتلك سببلرینی هم زینت‌نی ازلاب عمرینی ضایع قیلور، ومکسگولك گه هلاك بولور. بلکه تیوشلیدر بالانی توغاچك (ناچار اشلردن) صاقلامق. بس ولی بولغان کشی بالانی تربیه‌لاوده هم ایمزوده استعمال قلماس مگر حلال نعمت آشی تورغان دیانتلی ایزگو خاتون‌نی استعمال قلور. چونکه حرام‌دن حاصل بولغان سوتده برکت یوقدر. بس بالانك اوسمکی شول سوت اوزره بولسه تنی ناچار وخبیث‌لکدن حاصل اولوب بالانك طبیعتی ناچارلقغه مناسب بولغان نرسه‌لرگه میل قلور (آوشور)؛ هرقچان بالاده تمیز (یعنی بعض نرسه‌لرنك بعضیسندن آیرمالرینی بلمك) علامتلرینی کورسه، تییشلی بولادر بالانی بیگرك صاقلامق. تمیز قلمقنك اوّل وقتی بالاده (حیاء)١ اویالمق‌نك اوللری ظاهر بولماقیدر. بس هر قچان بالا اویالوب بعض اشلرنی قویبا باشلاسه بو اش بولامی مگر بالاغه عقل‌نك نوری یاقتورغانلق‌دن بولادر. حتی بعض نرسه‌لرنی قبیح وبعضسینه خلاف دیوب بلور. بس بالا برنرسه‌دن اویالوب ایکنچی نرسه‌دن اویالمی تورغان بولوب اوریلور. بالانك شول اویالماقی الله‌تعالی دن بالاغه هدیه (بولاك)در. هم بالانك قلبی صافلغینه واخلاقینك یخشی‌لغینه دلالت

١) قال رسول الله صلی الله علیه وسلم (فی‌المشکاة عن‌ابی هریرة رضی‌الله ع.ه.) الحیاء من الایمان، والایمان فی الجنة والبذاء من الجفاء والجفاء فی‌النار. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم اُیتدی: (حیاء) اویالمق ایماندندر. ایمان اهلی جنت‌ده‌در. قبیح سوزله‌و وحیاسز بولمق جفادن‌در، جفا اهلی تموغده‌در.

قیلا تورغان سونچ بواور. هم بالانڭ بالغ بولغان وقتنده کامل عقللی بولماقی برله سونچ بیرور. بس اویالا تورغان صبی‌نی بوش ییاروورگه تیوش توگل بلکه اویالماقی وتمیزی برله اوزینی ادب که اوگرتورگه یاردم ایتولسون.

آشاو حقنده ادب اوگرتمك بیانی

تورلو صفتلردن بالاغه اوّل اوستون کیله تورغان (بالانی جیکا تورغان) صفت، آشاوغه قونسز وبیك حریص بولمقدر. بس تیوشلی بولادر بالاغه آشاو توغریسنده ادب اوگرتمك، مثلا: طعام آشاغان وقتده اوڭ قولی ۲ برله‌گنه آشامقی، آشاغان وقتده بسم‌الله ایتمکی، واوزینه یاقن بردن آشامقی، وآشارغه باشقه کشیلردن اول کرشماوی، آشقه هم آشاوچیلرغه کوزینی تگوب قاراماوی، وآشاوده آشقماوی، ولقمه‌نی یخشی چاینامکی، ولقمه‌لر آراسنی توتاش قلماوی، آشاغان وقتده قولینی وکیومینی وآش یاولقنی بلچراتماوی۳ وبعض وقتده یالغز ایکمك گنه آشارغه عادتلاندرمك، تاینکه ایکمك‌نی ادام (یعنی سوت، قاتق، مای، کبی نرسه‌لر) برله‌گنه آشاو تیوش دیوب بلماسون اوچون. دخی

---

۲) عن عمربن ابی سلمة (فی المشکاة والطریقة وغیرهما) قال کنت غلاما فی حجر رسول الله صلی الله علیه وسلم وکانت یدی تطیش فی الصحفة فقال لی رسول الله صلی‌الله علیه وسلم سم‌الله وکل بیمینك وکل ممایلیك. عمربن ابی سلمةرضی‌الله عنه‌دن روایت قلندی، اول ایتدی: مین رسول‌الله صلی‌الله‌علیه وسلمنڭ تربیه‌سنده بالا ایدم، مینم قولم صاوتده آشغوب حرکتلانه‌در ایدی (یعنی صاوتنڭ تورلی یرندن آلوب آشیدر ایدم). بس رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم میڭا ایتدی. بسم الله آیت واوڭ قولڭ برله آشا، واوزیڭا یاقن یردن آشا دیدی.

۳) چونکه تن، وکیوم وایو وباشقه اورنلرنی کرسز وچوپسز وپاك توتمق سنت‌در، بونڭ خلافی مکروهدر.

صبی بالا قاشنده کوب آشاونی۳ قبیح کورساتلور کوب آشاوچی‌نی حیوان‌لرغه اوخشاتمق برله، وبالا آلدنڭ کوب آشاوچی صبی‌لرنی خورلمق برله. هم آز آشاوچی ادبلی صبی‌لرنی آنڭ آلدنده ماقتامق برله، دخی بالاغه سوکلی کورساتلور طعام برله ایثار۲ قلمق‌نی، واول ایثار قیلمق سببلی قایغورمق‌نڭ آزلغینی سوکلی کورساتلور، دخی نیندای طعام بولسه‌ده قوبی وقاتی پشکان طعام برله قناعت قلمق‌نی سوکلی کورساتلور. (دخی بالانی آشاودن الوك هم صوڭ قولینی یومافغه٤ عادتلاندریلور دخی آشاغان وقتده لقمه‌سی٥ یاکه والچغی توشسه چوپلاب آشارغه اوگرتلور، صو،

---

۳) عن ابن عمر رضی‌الله عنهما (فی‌الطریقة) انه تجشأ رجل عندالنبی صلی‌الله تعالی علیه وسلم فقال کف عنا جشاءك فان اکثرهم شبعا فی الدنیا اطولهم جوعا یوم القیامة. ابن عمر رضی‌الله تعالی عنهمادن روایت قلندی، حقیقت‌ده برایر پیغمبرمز صلی‌الله تعالی علیه وسلم قاشنده کیکردی، بس پیغمبرمز صلی‌الله علیه وسلم اول ابرکه ایتدی، بزدن کیکروڭنی دوندرگل. حقیقتڭ آدملرنڭ دنیاده کوبرك توینغانی قیامت کوننده اوزاغراق آچ تورغانی‌در.

۲) (ایثار) نڭ معناسی: برکشی بر نرسه‌گه محتاج بوله توروب شول نرسه‌نی باشقه‌محتاج کشیگه‌ویرمك واحسان قیلمق معناسینه‌در. بوایثارهم شرعاً وعقلا ممدوح‌اشدر.

٤) قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی شمائل الترمذی والمشکاة عن سلمان رضی‌الله عنه) برکةالطعام الوضوء قبله والوضوء بعده: رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: طعام‌نڭ برکتی طعامدن الوك هم طعامدن صوڭ قول یومق ایله حاصل بولور: وفی روایة (فی الاحیاء) الوضوء قبل الطعام ینفی‌الفقر، وبعده ینفی اللمم. ایکنچی روایتده ثابت‌در، طعامدن الوك قولنی یومق فقیرلکنی یبارور. وطعامدن صوڭ یومق کچرك گناهنی یاکه دیوانه‌لقنی یبارور. والله اعلم.

٥) قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی الاحیاء والمشکاة عن جابر رضی‌الله ع ه) اذا وقعت لقمة احدکم فلیأخذها ولیمط ما کان بها من اذی ثم لیأکلها ولا یدعها للشیطان. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: هر قچان سزنڭ براوگزنڭ لقمه‌سی توشسه، بس اول لقمه‌نی آلسون، اول لقمه‌ده بولغان اذانی [چوپنی] کیتارسون، صوڭره اول لقمه‌نی آشاسون، وشیطانغه قویماسون، دیدی.

یاکه باشقه نرسه اچکانده توتاشلای هم آیاق اوستون اچماینچه اولتروب وصولو آلوب هم صوزوب٦ اچارگه وطوبماسدن الوك توفتارغه اوگرتلور. وآشاغان اچکن صوگنده حمد٧ ایتورگه عادتلاندریلور).

کیوم حقنده هم باشقه خصوصده اولان ادبلر بیاننده.

دخی ایر بالاغه آق٨ توسده کیوملرنی سوکلو کورساتلور یفاك یاکه تورلو توسده‌گی کیوملرنی سوکلو کورساتولماس. ایر بالا قاشنده (سویلانوب) قرارلاندرباور حقیقتده یفاك کیمك

---

٦) قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی الاحیاء) مصوا الماء مصاولا تعبوه عبا فان الکباد من العب. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: صونی یوموشاقغه صوروب اچگز، صولو آلماینه بر صولوده اچماگز چونکه باور آورووی صونی بر صولوده اچمکدن حاصل بولور دیدی. وقال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی المشکاة عن ابی هریرة رضی‌الله عنه) لایشربن احدکم قائما فمن نسی منکم فلیستقیٔ. دخی ایتدی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم البته سزنك هیچ براوگز آیاق اوزره بولغان حالده اچماسون، بس سزدن هرکم اونوتسه (یعنی اونوتوب اچسه) بس اول کشی (اچکانون) قوسسون دیدی.

٧) قال ابوسعید الخدری (فی المشکاة) کان رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم اذا فرغ من طعامه قال الحمد لله الذی اطعمنا وسقانا وجعلنا مسلمین. ابو سعید الخدری رضی‌الله عنه ایتدی: رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم هرقچان آشاوندن بوشاسه. الحمد لله الذی اطعمنا وسقانا وجعلنا مسلمین، دیوب ایتور ایدی.

٨) قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی المشکاة عن سمرة رضی‌الله عنه) البسوا الثیاب البیض فانها اطهر واطیب وکفنوا فیها موتاکم. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: آق کیوملر کیوگز، حقیقتده آق کیوملر پاکرك ونوشرق کیوملردر، واول آق کیوملرگه اولوکلرنگزنی کفنلاگز دیدی.

وتورلو توسده كيوملر كيمك خاتونلر هم خاتونلرغه اوخشى تورغان ايرلر اشيدر. حقيقتده كامل ايرلر بوندن عارلانوب يوزدوندره‌لر ديو، هم بونى بالاغه تكرار قلنور. هر قچان ايكنچى صبى اوزرنده يفاك٩ كيوم ياكه تورلو توسده اولان كيومنى كورسه، آڭا انكار ايتمك وآنى خورلامق تيوش، (اما خاتون قز اوچون يفاك كيوملر وتورلو توسده١٠ اولان كيوملر كيمك مذموم توگلدر).

دخى صبى بالانى دائما خوش نعمت وراحتده بولوغه هم يخشى كيوملر كيوگه عادتلانگان صبيلردن صاقلامق تيوش. دخى صبى بالانى صاقلامق تيوشلى يخشى كيوملر كيوگه ودائما راحتده بولوغه رغبتلاندره تورغان سوزنى سويلى تورغان هر بر كشى‌گه قاتناشودن. چونكه صبى‌نى هر قچان اوّل اوسوونده بوش يبارلسه، كوبرك وقتده صبى بالا ناچار خلقلى بولوب چقار، بيك يالغانچى، وبيك كونلاوچى، واوغرلاوچى، وسوز يورتوچى، هم بيك قارشوچان، وكوب سوزلى، وكولكولى، ومكرلى (حيله‌لى)، وافعال واقوالده تورلو بزوقلقدن چيركانمى تورغان بولور. صبى‌نى اوشبولرنڭ بارچه‌سندن يخشى ادب اوگرتمك ايله‌گنه صاقلانور.

---

٩) قال رسول‌الله صلى‌الله عليه وسلم (فى المشكاة عن ابى موسى رضى‌الله عنه) احل الذهب والحرير للاناث من امتى وحرم على ذكورها. رسول‌الله صلى‌الله عليه وسلم ايتدى: آلتون ايله يفك امتم‌نڭ خاتونلرينه حلال، وايرلرينه حرام قلندى، ديدى.

١٠) رسول‌الله صلى‌الله عليه وسلم (فى‌المشكاة عن عبدالله بن عمرو بن‌العاص رضى‌الله عنه) قزل توسده كيوم كيگان كشينڭ سلامنى قايتارمادى، صاريغه بوياغان كيومنى كيودن نهى قيلدى. وايتدى بو كفار كيوملرندندر. صارى كيومنى كيگان كشى يووب كيارگه رخصت استادى. رسول الله صلى‌الله عليه وسلم رخصت ويرمادى بلكه ياندررغه قوشدى. قال رسول‌الله صلى‌الله عليه وسلم (فى‌المفاتيح) اياكم والحمر. فانها زى الشيطان. رسول صلى الله عليه وسلم ايتدى: سز يراق بولڭز قزل توسدن حقيقتده قزل توس شيطان زينتى‌در، ديدى.

صوگره بالانی مکتب ده شغللاندریلور. بس قرآن اوگرنور، وایزگولرنك خبرلرینی وایزگولك ایدوچیلرنك حکایتلرینی، وآنلرنك حاللرینی اوگرنور (یعنی عالملر وایزگولرنك حاللری بیان ایدلگان تاریخ کتابلرینی اوقتولور). کوگلنده ایزگولرنی سومك اورناشسون اوچون. وعشق اهلی ذکر ایدلگان شعرلردن بالانی صاقلاندریلور. دخی صبی‌نی صاقلانور طبیعتنك نچکه‌لگندن وزیرکلکدن دیو گمان قیلنغان ادیبلر برله قاتناشودن، چونکه ادیبلر برله قاتناشو صبیلرنك قلبلرنده بزوقلق اورلغینی چاچار.

صوگره هرقچان صبی‌دن کورکام خلق، وماقتاولی اش ظاهر بولسه، تیوشلی بولادر شول یخشی‌لغی برابرینه صبی‌نی حرمتلامك هم صبی‌نی شادلاندره تورغان نرسه برله مکافات قلمق (بولاك ایتمك) هم آدملر آراسنده آنی ماقتامق تیوشلی‌در. شول یخشی‌لغینه بعض حاللرده خلافلق قلسه اول اشندن غافللك‌گه صالنورغه کرك، پرده‌سنی یرتماسقه هم آچماسقه کرك. دخی صبی‌غه اظهار قلماسقه کرك بونك مثلینه برر کشی‌نك باطراق قلمقی ممکن بولووینی، خصوصا صبی اول خلاف اشینی قاپلاسه ویاشرورگه اجتهاد قلسه؛ چونکه خلافلق قیلو ممکن بولووینی بالاغه اظهار قلمق گاه وقتده بالاغه معصیتکه باطراق قیلونی پیدا قیلور حتی خلافلق قلووی کشیگه بلونسه‌ده بایغورماس، شول تقدیرده ایکنچی مرتبه شول اشینه قایتسه (یعنی شول ناچار اشینی اشلاسه) بس تیوشلی بولور بالانی یاشرون شلته‌لمك وخلافلق قلووینی الوغ کورساتمك، وایتولور بالاغه ایکنچی مرتبه بوندای اشنی قلودن صاقلان ویراق بول. وبوندای اشنی قلووگنی کشی بلسه آدملر آراسنده خور بولورسون دیو، وبالانی هر وقتده کوب شلته قلماس، چونکه بالانی کوب شلته قلمق بالاغه ینگل قلور شلته ایشوتمکنی، وناچار اشلر قلمقنی،

وکوڭلندن سوزنڭ اثربنی توشورر. بالانڭ آتاسی بالا برله سویلاشکان سوزینڭ هیبتنی صافلاوچی بولسون، بس بالانی هر وقتده شلته قلمای بعض وقتلرغنه شلته‌قلور. بالانڭ آناسی بالانی آتاسی برله قورقتور (یعنی بالاغه اینور آتاڭه‌ایتورمن دیو)، هم بالانی ناچار اشلردن طیار. و بالانی کوندز یوقلاودن طیمق تیوشدر. چونکه کوندز یوقلاو یالقاولقنی پیداقیلادر. کیچ یوقلاودن٢ طیماسغه تیوشلیدر. والکن یومشاق توشاکلردن منع قیلنور. اعضاسی قاطیلانسون هم نفلانسون اوچون، وتنی سیمرماسون اوچون چونکه یومشاق توشاکلرده یوقلاتواسه راحتلکدن آیرلوغه صبر ایتماس، بلکه بالانی عادتلاندرلور توشاکده هم کیوم وآشاوده قاتی نرسه‌لرگه. دخی بالانی منع قیلمق تیوشدر هربر یاشرنده اشلی طورغان اشلرندن، چونکه بالا اول اشنی یاشرمیدر مگر اول اشنی ناچار اش دیوب اعتقاد قیلغان اوچون‌گنه یاشره‌در. بس هرقچان بالا ناچار اشلرنی قویارغه عادتله‌نسه بالانی یالقاولانماسون٣ اوچون کوندزنڭ بعض ساعتلرنده جایاو یوررگه، وحرکتله‌نوگه وریاضتکه عادتله‌ندرلور. قول وآیاقلارینی آچماسقه وآشغوب یورماسکه هم قوللرینی صالندرمای بلکه کوکره‌گینه قویوب یوررگه عادتله‌ندرلور. دخی بالانی آتا آناسی ملکله‌گان نرسه برله یاکه آشامق اچمك

٢) بالانی کوب یوقلاودن طیلور. چونکه کوب یوقلامق بالانی ناچارلاندرر. وذهنینی آورایتور. وخاطرینی اولتورر. بوکوب یوقلاونڭ یاراماوی کیچلهدر. اما کوندوز هیچده یوقلاتورغه یارامیدر. (تهذیب الاخلاق).

٣) چونکه یالقاولق کشی‌نی فائده‌لی مقصودلرندن محروم قالدره‌در. بیت (فی القصیدة البستیة) دع التکسل فی الخیرات تطلبها * فلیس یسعد بالخیرات کسلان معناسی ایستی تورغانڭ یشخی‌لق‌لرده یالقاولانونی قویغل، چونکه یالقاو کشی ایزگولکلرنی تابماس.

وکیمك نرسه‌سی برله یاکه یازو طاقته‌سی ٢ وفاره صاوتی برله، ایبداشلرینه ماقتانودن ٣ منع قیلور. بلکه صبی‌نی توبانچیلك ٤ قیلورغه واوزیندن فاتناشه طورغان هرکمنی حرمت١١ قیلورغه وآلار برله سویله‌شوده ١٢ یومشاق‌لق قیلورغه عادتله‌ندراور.

دخی صبی‌نی کوزینه کورنگان هر نرسه‌نی صبیلر قولندن آلودن منع قیلنور. حیاء ایدوچی کمسه‌لرنڭ بالاسندن بولسه اویاتلق یوزندن طیولور، وبالاغه بلدرلور حقیقتده

٢) امام غزالی‌نڭ بو سوزندن بلونه‌در آلار زمانده‌ده بالالارغه یازو هم حساب اوگرتور اوچون یازو تاقتاسی استعمال قلغانلر ایکان بلکه پیغمبرمز صلی‌الله علیه وسلم زمانده‌ده بارلغی بعض حدیثدن آڭلانه‌در حدیث (فی‌الاوقیانوس) الا بباس ان یصلی الرجل وفی کمه سبورة.) معناسی: ایرنڭ جیگنده یازو تاقتاسی بولغان حالده نماز اوقماقده ضرر یوقدر. بلمیم نه اوچوندر بزم زمانمزده بویرده‌گی بعض کشیلر یازو تاقتاسنی یاراتمیلر. یازو هم حساب اوگرنمك اوچون فائده‌سی کوب بولغان اوچوندرمی؟ عجب پیغمبرمز زماننده جیگکه قویوب نماز اوقورغه یاراغان یازو تاقتاسی بوزمانده برده استعمال قلورغه یارامی درست توگل ایمش. جهالت نه‌لر اعتقاد قلدرمی ونه‌لر سویلاتمی؟ بلمگاننی سویلاودن صاقلانمق تیوشلیدر.

٣) چونکه ماقتانمق خلقسز متکبرلر صفتیدر.

٤) چونکه توبانچیلك قلمق پیغمبرلر علیهم‌الصلاة والسلام وصالحون رحمهم‌الله‌نڭ صفتی‌در.

١١) قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی‌شرعةالاسلام) من اکرم اخاه المسلم فکانما یکرم ربه. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: هرکم مسلمان قردشینی حرمت قلسه، گویا اول کشی ربسینی حرمت قیلور.

١٢) قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی‌الطریقة‌المحمدیة عن مقداد بن شریح رضی‌الله عنه) موجب‌الجنة اطعام الطعام وافشاء السلام وحسن الکلام. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: جنتنی واجب ایتکوچی نرسه طعام آشاتمقدر، وسلامنی فاش قلمق‌در. وسوزنڭ کورکام بولمقی‌در (یعنی یومشاق سوزلی بولمق‌در) دیدی.

یوقاریلق ۱۳ کشیگه بیرودر، کشیدن آلوده توگلدر، کشیدن آلمق ناچارلق وخسیسلک وتوبانلکدر دیو. واگر فقیر بالاسندن بواسه بلدرلور آکارغه کشیدن ۱۴ طمع قیلمق (امیدلنماك) وآلمق حقارت وخورلقدر، حقیقتده کشی‌دن طمع قیلمق وآلمق ات اشیدر. چونکه ات بر لقمه‌نی قوبرغنی سلکوب کوته‌در طمع قیلادر دیو. دخی صبیلرغه آلتون کمش سومکنی ۱۵ هم بو ایکاوینه حریص بولماقنی مطلقاً قبیح کورساتلور. صبی‌نی یلان وچیان‌لردن صاقلاندرودن کوبره‌ك آلتون وکمش‌دن صاقلاندرلور. چونکه آلتون کمش سومك وبو ایکاوینه حریص بولمق‌نك بلاسی صبیلرغه‌غنه توگل بلکه الوغلارغه‌ده آغو هم زهرلرنك بلاسندن ضررلیراقدر. دخی بالانی مجلسنده توکرماسکه، وسنگرماسکه، هم کشی یاننده ایسناماسکه، وکشیگه آرطی برله طورماسقه، وبر آیاغی اوستینه ایکنچی آیاغنی قویماسقه هم ایاك آستینه اوچینی قویماسقه، ویاکاغینه

۱۳) قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی المشکاة) الیدالعلیا خیر من‌الید السفلی. والیدالعلیا هی‌المنفقة والسفلی هی السائلة. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: یوقارغی قول ایزگورکدر توبانگی قولدن، یوقارغی قول کشیگه بیرو تورغان قولدر، توبانگی قول صوراوچی قولدر.

۱٤) قال رجل (فی‌الطریقة‌عن سعد بن‌ابی وقاص رضی‌الله‌عنه) یارسول‌الله اوصنی قال علیك بالایاس مما فی ایدالناس وایاك والطمع فانه الفقرالحاضر. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم‌گه برایر ایتدی یارسول‌الله میڭا وصیت ایتکل دیدی. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی آنگا. سین لازم بول آدملر قولنده بولغان نرسه‌لردن امید کیسمك‌گه، واوزڭنی یراق قلغل طمع قلودن چونکه طمع قلمق حاضر محتاجلق‌در دیدی.

۱۵) قال‌رسول‌الله صلی الله‌علیه وسلم (فی الاحیاء) حب‌المال والشرف ینبتان‌النفاق فی‌القلب کما ینبت‌الماء البقل. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: مال هم الوغ‌لقنی سومك قلبده منافقلقنی‌اوستوررلر، نیتاك‌صو یاشل نرسه‌ارنی اوستره‌در دیدی.

قولینی قوبوب بلاکینه طایانماسقه عادتلەندرمك تیوشدر. چونکه بو اشلر یالقاولق‌نڭ دلیلیدر. دخی بالاغه اولتورمق روشینی اوگرتلور، وکوب سویلاودن۱۶ بالانی طیولور. وبالاغه بیان ایدیلور حقیقتده کوب سوزلی بولمق قاتی یوزلو ادبسز وحیاءسز بولمقغه دلیلدر، وکوب سویلاو ناچار ادبسز کشی‌نڭ بالالاری اشیدر دیو. دخی بالانی آنط۱۷ وبمین ایتودن بتونلای منع قلنور. راست بولسەده یالغان آنط بولسەده، کچوك وقتده آنط ایتار که عادتلانماسون اوچون. دخی بالانی سوزنی باشلاب۲ سویلاودن منع قیلنور، وسویلاماسقه ۱۸ عادتلاندریلور، صورالغان قدرگنه جواب

۱۶) قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی المشکاة عن ابی ثعلبة الخشنی رضی‌الله عنه) ان احبکم الی واقربکم منی یوم القیامة احاسنکم اخلاقا وان ابغضکم الی وابعدکم منی مساویکم اخلاقا الثرثارون المتشدقون المتفیهقون. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: قیامت کوننده میڭا سوکلوراککز ومیڭا یاقنراغکز، کورکام‌راك خلقلیلرڭزدر. ومیڭا آچولی‌راغکز ومیندن یراغراقکز کوب سویلاوچی وسوزنی اوستاروب آوزچیتی ایله سویلاوچی وتکبرلك قیلوچی یاوزراق خلقلیلرڭزدر دیدی.

۱۷) چونکه آنط ویمین ایتمك یالغانغه بولسه، یمین غموس اسمله بولوب الوغ گناهدر. قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی الطریقة عن عبدالله بن عمرو رضی‌الله عنهما) الکبائر الاشراك بالله وعقوق الوالدین وقتل النفس والیمین الغموس. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: الوغ گناهلر بر نرسەنی الله‌غه اورتاق (شریك) قیلمقدر. دخی آتا آناغه گناه (وقارشولق) قیلمقدر وکشی اولتورمکدر وقصدا یالغان آنط ایتمکدر دیدی. یالغان بولماسەده ضرورتسز کوب یمین ایتمك الله تبارك وتعالی‌نی تعظیمغه خلاف اولدقدن بیك تیوشسز وناچار اشدر. اما اللهدن باشقه نرسەلر ایله یمین ایتمك حرامدر؛ بعضیلر کفر دیمشلر. العیاذ بالله.

۲) چونکه سوزنی باشلاب سویلاماك ادبسزلکدن وکوب سوزلی بولمقدن کیلەدر.

۱۸) قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی المشکاة عن عبدالله بن عمرو رضی‌الله عنهما) من صمت نجا. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: هر کم سویلامیچه تیك تورسه کوب آفتلردن قوتلور دیدی. وقال ایضا (فی المشکاة عن علی بن الحسین رضی‌الله عنه) من حسن اسلام المرء ترکه مالا یعنیه. دخی ایتدی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم: ایرنڭ اسلامی‌نڭ کورکاملگندندر، هر بر فائدەسز سوز واشنی قویمقی.

بیت: اذا تم عقل المرء قل کلامه * وایقن بحمق المرء ان کان مکثارا.

هر قچان ایرنڭ عقلی کامل بولسه، سوزی آز بولور. ایرنڭ احمقلغینی شبهەسز تحقیق بل سین کوب سویلاوچی بولسه.

بیروده سویلار. وهر قچان اوزندن یاشده الوغ بولغان باشقه کشی سویلاسه یخشی طڭلارغه عادتلاندریلور. واوزندن اوستون کشی‌گه آیاق اوزره تورماقغه، وآنگا اورون کیگایتماکگه، وآنڭ قاشنده اولتورمقغه عادتلاندریلور. دخی بالانی بوش سوز سویلاودن وقبیح سوزلردن منع قیلنور. وکشیگه لعنت ۱۹ قلودن، وسوگودن۲۰، وبولردن بعضسی تلنده یوری تورغان یاوز کشیلرگه (وناچار سوزلی وناچار فعللی بالالارغه) قاتناشودن بالانی منع قیلنور. چونکه اوشبولر (یعنی مذکور بوز وقلقلر) چاره‌یوقکه‌یاوز یولداشلردن ایاره‌در ۲.

۱۹) قال رسول الله صلی الله علیه وسلم (فی المشکاة عن ابن مسعود رضی الله عنه) لیس المؤمن بالطعان ولا باللعان ولا الفاحش ولا البذی. رسول الله صلی الله علیه وسلم ایتدی: مؤمن کمسه کشیگه تورتوب سویلاوچی بولماس، دخی لعنت قیلاوچی بولماس، وبوزوق سوزلی، اویاتسز بولماس دیدی.

۲۰) قال رسول الله صلی الله علیه وسلم (فی المشکاة عن عبدالله بن مسعود رضی الله عنه) سباب المسلم فسوق وقتاله کفر. رسول الله صلی الله علیه وسلم ایتدی: مسلمانی سوکمك اللهنڭ طاعتندن چقمقدر، ومسلمان برله اولترشماك کفردر. یعنی دیندن چیقمقدر.

۲) یعنی مجلس وایداشلك بیك اثرلیدر. بالا یخشی کشیگه قاتناشسه یخشیلغی ایاردر، وناچار کشیگه قاتناشسه ناچارلغی ایاروب بالا فاسق وباوز بولوب هلاك بولور. بیت: (فی ادب الدنیا والدین)

عن المرء لا تسأل وسل عن قرینه * فکل قرین بالمقارن یقتدی.

ایرنانڭ حالینی صوراما بلکه ایداشیدانڭ حالینی صورا چونکه هر بر ایداش اوز یداشیغه ایاره‌در. یعنی بر ایرنانڭ زیداى کشی ایدوکینی بلاسانڭ کیلسه، اول ایرنانڭ ایداشلرینه قارا، ایداشلری یخشی بولسه اول ایر یخشی بولور، ناچار بولسه ناچار بولور. بیت: (فی ادب الدنیا والدین)

اذا کنت فی قوم فصاحب خیارهم * ولا تصحب الاردی فتردی مع الردی.

هر قچان برقوم اچنده بولسانڭ سین، بس اول قومنڭ ایزگورکلرینه یولداش بول. ناچارلارینه یولداش بولما، چونکه ناچارلرینه یولداش بولساڭ. ناچار کشی برله برگه هلاك بولورسون. خصوصا مسائل شرعیه‌نی جیگلگه صایاب یوروچی بوزوق اعتقادلی دیانتسز کشیلرگه قاتناشوده کامل صاقلانمق تیوشلی‌در.

صبی‌لرغه ادب اوگرتمك اصلیده آلارنی یاوز بوالداشلردن صاقلامقدر.

دخی بالاغه تیوشدر سبق اوقتوچی خلفه‌سی صوقسه کوب قچقرماوی، وقتنه چقارماوی، وهیچ کمدن شفاعت ویاردم ایستاماوی۲، بلکه بالانك صبر ایتمکی تیوشدر. بالاغه ایتولور حقیقتده خلفه‌نك صوقماقینه صبر ایتماك بوراکلی بهادرلر وایرلر عادتیدر. وکوب قچقرمق قللر وخاتونلر عادتیدر. دخی بالاغه مکتبدن اوینه قایتماچ آروب زحمتلانماس قدر کورکام اویون اویناراغه اذن بیرماك تیوشدر. مکتبده آروب زحمتلانووندن اویباب راحتلانسون اوچون. چونکه بالانی اویناودن طیمق، وآنی دائما علم اوگرنوگه کوچلاماك، صبی‌نك قلبنی اولترور. وزیرکلکینی بتررور. وآنك ترکلکنی بوالغانچ قلور. حتی صبی بتونلای مکتبدن قوتلاورغه حیله ازلاز.

دخی صبی بالاغه آتا آناسینه ۳ هم خلفه‌سینه وادب اوگرتوچیسنه واوزندن یاشده الوغ بولغان هر کمگه یاقن کشیسینه‌ده هم یاط کشیگه‌ده اطاعت قلماقغه اوگرتمك تیوشدر. وآلارغه الوغلق والوغلامق۲۱ کوزی ایله قارارغه اوگرتولور، وآلار آلدنك اویناوینی

۲) چونکه بو اشلر بالانك بوزولماقینه واشدن چقماقینه سببدر. لکن خلفه‌لرده شاکردلرگه خصوصا بالا شاکردلرگه کامل شفقتلی بولمق تیوش وسنتدر.

۳) آتا آناغه شرعا مباح بولغان اشلرده اطاعت قلمق بوی‌صنمق واجب اولوب قارشولق قیلمق الوغ گناهدر.

۲۱) قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی المشکاة عن ابن عباس رضی‌الله عنهما.) لیس منا من لم یرحم صغیرنا ولم یوقر کبیرنا ویأمر بالمعروف وینه عن‌المنکر. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: کچوکلرمزگه شفقت قلمغان کشی، والوغلارمزنی الوغلاماغان کشی. دخی امر بالمعروف ونهی عن المنکر قلماغان کشی بزدن توگلدر. یعنی کامل مسلمان توگلدر.

قویمقغه اوگرتواور. وهر قچان بالا اوڭنی صوادن آبرورلق یاشکه (یدی گه) یتسه، نماز۲۲ وطهارتنی قویماقنی جینگلگه صایماسقه تیوشدر. ورمضان آیی‌نىڭ بعض کونلرنده روزه توتمق برله بیورلور. وایر بالانی یفاك وآطلاس کیودن، وآلتون ۲۳

۲۲) قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی‌المشکاة عن عمر وبن شعیب عن ابیه عن جده رضی الله عنهم.) مروا اولادکم بالصلوة وهم ابناءُ سبع سنین واضربوهم علیها وهم ابناءُ عشر سنین وفرقوا بینهم فی المضاجع. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: بالالارڭزنی یدی یاشلرنده وقتده نماز برله بیورڭز، واون یاشلرنده وقتده نماز اوچون بالالارڭزنی صوغڭز. دخی یاتا تورغان اورنلرنده بالالارڭزنىڭ آراسنی آیرڭز دیدی. یعنی اون یاشلرنده وقتده نماز اوقوماسه‌لر صوغوب وقاتیلق برله نمازنی اوقتڭز دیمکدر. یوقلاغان وقتلرنده آرالرینی آیرمقنىڭ حکمتی بودر: چونکه غالبا اون واوندن ارستون یاشده اولان بالالارغه قوهٔ شهوانیه غلبه قیلادر. بس وقاع وآنىڭ مقدماتی آرزو قیلادر، خصوصا یوقو آراسنده بو آرزوقوتلانوب بالا اوزیناڭ محرمی ایله اولسه‌ده وقاع ولواطه یاکه بونلرنىڭ مقدماتنی اجرا قلماقغه مباشرت قلماسون اوچون سیدالکونین صلی الله علیه وسلم بالالارنی یوقلاغان وقتلرنده بر برندن آیروب یاتقررغه قوشمشدر. بس اون یاشکه ایرشکان وبر برینه یاط بولغان ایر وقز بالالارنی سوق مکتبلرنده یاکه باشقه اورنلرده برگه قاتناشوب یرودن صاقلامق تیوشیلدر. بالانی نماز اوقورغه اوگرتمك، وبو توغریده کامل اجتهاد قیلمق تیوشدر. چونکه نماز ایماندن صوڭره اسلام دینی‌نىڭ اىاڭ الوغ رکنیدر. وبنده‌نی گناه‌لردن وبوزقلقلردن طیادر. نتاك قرآنده کلدی (اتل ما اوحی الیك من الکتاب واقم الصلوة ان الصلوة تنهی عن الفحشاء والمنکر ولذکر الله اکبر والله یعلم ماتصنعون) معناسی: ای محمد اوقوغل سیڭا وحی قلونغان قرآن‌نی دخی نمازنی اقامت قلغل! یعنی نمازناڭ حقنی رعایه قلوب اوقوغل حقیقتده نماز بوزق اشلردن طیار. دخی شرع وعقلغه خلاف بولغان اشلردن طیار. البته الله‌نی ذکر قلمق باشقه طاعت وعبادتلردن الوغراقدر. الله سزنىڭ قیلغان هر اشڭزنی بله‌در. بالا اون یاشکه ایرشکچ روزه‌نی توتارغه هم باشقه شرعی حکملرنی رعایه قلوب یورتورگه یومشاقلق وقاتیلق برله قوشمق تیوشلیدر.

۲۳) عن علی رضی‌الله عنه (فی المشکاة) ان‌النبی صلی الله علیه وسلم اخذ حریرا فجعله فی یمینه واخذ ذهبا فجعله فی شماله ثم قال ان هذین حرام علی ذکور امتی. حضرت علی رضی الله عنه‌دن روایت قلندی: حقیقتده پیغمبرمز صلی الله علیه وسلم قولینه یفاك آلدی بس اوڭ قولینه توتدی. دخی آلتون آلدی بس صول قولینه توتدی. صوڭره ایتدی حقیقتده بو ایکوی امتمنىڭ ایرلرینه حرامدر دیدی.

استعمال قلودن یراق قلنور. وشرع شریفنك حدودندن محتاج بولغان هر بر مسئله‌سینی بالاغه اوگرتلور.٢ اوغرلاودن، وحرام آشاودن بالانی قورقتلور، دخی خیانت ٢٤ قلودن، ویالغان سویـلاودن، وقبیح وبوزق سوز واشدن وصبیلرنی جیگا تورغان هر بر صفتدن بالانی قورقتلور، بالانك اوسه‌کی صبیلق وقتنده شول روشلی (یعنی بیان ایدلگان آداب اوزره) اواسه، بس هر قچان بالغلقغه یاقنلاشسه بو اشلرنك سرلرینی (فائده وحکمتلرینی) تانورغه وبلورگه کوچی یتار. بس بالاغه ذکر قلنور وایتولر حقیقتده آشالا تورغان نرسه‌لر (دارو وداء)لردر. آلاردن مقصود الله عز وجلنك طاعتینه انساننك قوتلی بولماقیدر. باشقه شی توگلدر. حقیقتده دنیانك هیچ بر اصلی ونیگزی یوقدر. چونکه دنیانك هیچ بقاسی یوقدر. حقیقتده اوام دنیانك بارچه نعمتلرینی کیسادر. ودنیا اوتوب کیتوله تورغان یورتدر. قرارلانه تورغان یورت توگلدر.٣ وآخرت قرارلاناچق

---

٢) چونکه بالاغه محتاج اولان مسئله‌لرینی اوگراتماسه بالانی تموغدن صاقلاو بولمیدر. بلکه بالانی دنیاده ضایع وهلاك قلو وآخرتده تموغ اوتینه یانماقینه رضا بولو چیلق بولادر.

٢٤) قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی البخاری ومسلم عن ابی هریرة رضی الله ع.ه.) آیة المنافق ثلاث وان صام وصلی وزعم انه مسلم اذا حدث کذب، واذا وعد اخلف، واذا اؤتمن خان. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: منافقنك علامتی اوچدر. گرچه روزه توتسه‌ده، واوزینی مسلمان دیوب گمان قلسه‌ده، هر قچان بر نرسه‌دن خبر ویرسه یالغان سویلار، وهر قچان وعده قلسه خلافلق قلور، وهر قچان امین توتلسه خیانت قلور دیدی.

٣) دنیاده هیچ کم قرارلانماینچه بلکه دنیا هر کم اوچون اوتوب کیتولاچك گنه یورت بولسه‌ده بنی آدمنك عاقبتنی اویلامایوب دنیاغه وزینتلرینه آلدانوب منگو قرارلانور کبی دنیا اوچون بر برلرینه یاوز معامله‌ده وجور ظلمده بولنوب حرکت ایتدکلرندن آنلری غفلتدن اویغاتمق اوچون الله جل وعلا قرآن کریمده بر نیچه

یورتدر. اوتوب کیتوله‌چك یورت توگلدر. حقیقتده اولم هر بر ساعتده کوتله‌در. وحقیقتده زیراك وعقللی کشی الله تعالی قاشنده درجه‌سی الوغ بولسون اوچون، وجنتلرده اول کشیگه الله‌نك نعمتلری کیگایسون اوچون دنیاسندن آخرتی اوچون آزق حاضرله‌گان کشیدر. بس بالانك اوسوی ایزگو بولسه بالغ بولغان وقتنده بو سوزلر اثرلی واثر بیروچی، وسکشلی بولور. تاشقه یاصالغان زینت طاشده ثابت بولغان کبی بالانك قلبنده

آیت ایله هم رسولی صلی‌الله علیه وسلم‌نك حدیثی ایله دنیانی هم دنیاغه عاشق اولوب عمرلرینی ضایع ایدوچیلرنی خورلامشدر. (قال رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم (فی الاحیاء) الدنیا معلونة ملعون ما فیها الا ما کان لله منها) رسول‌الله صلی الله علیه وسلم ایتدی: دنیا ملعونه‌در ودنیاده بولغان بارچه نرسه ملعون‌در. مگر اول دنیادن الله اوچون بولغان نرسه‌لر ملعون توگلدر. (وقال (فی الاحیاء) رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حب الدنیا رأس کل خطیئة) دخی ایتدی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم دنیانی سوملك هر بر گناهنك باشیدر. (یعنی هر بر گناهنك باش سببی دنیانی سوملك‌در والله اعلم.) (وقال ایضا: (فی الاحیاء) لیجیئن اقوام یوم‌القیامة واعمالهم کجبال تهامة فیؤمر بهم الی النار. قالوا یا رسول‌الله مصلین قال نعم کانوا یصلون ویصومون ویأخذون هنة من اللیل فاذا عرض لهم شیء من‌الدنیا وثبوا علیه) دخی ایتدی رسول الله صلی‌الله علیه وسلم قیامت کوننده البته کوب قوم حشر بریه‌کاور آلارنك عمللری تهامه طاولری کبی (کوب) بولور. بس اول قوملرنی تموغغه تاشلارغه بیوریلور. صحابه‌لر ایتدیلر یارسول‌الله اول قوملر نماز اوقیلار ایدیمی. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی بلی نماز اوقیلر، روزه توتالار ایدی. وکیچه‌نك بر آز ساعتینی آلالار ایدی. (یعنی کیچه‌لرده بر آز وقت عبادت قیلالار ایدی. والله اعلم.) بس هر قچان آلارنك آلدینه آزغنه دنیا نوسه‌سی ظاهر بولسه اول نرسه اوستنه سیکره‌لر ایدی دیدی. یعنی دنیاغه شول قدر عاشقلر ایدی که کوزلرینه آزغنه دنیا نرسه‌سی کورنسه یا که بلونسه، اول نرسه‌نی کشی‌دن الوك اوزلرینه حاصل ایتو ایچون آشوغوب شول نرسه‌نی حاصل ایتوگه کروشه‌لر ایدی. شوننك اوچون تموغغه صالنورغه بیوریله‌لر دیمکدر والله اعلم. شوننك کبی دلیللردن مستفاد اولماقغه بناءً هیچ بر کشیگه فقط دنیا ترکاکینه ومال‌لرینه قزغور حاصل ایتوگه اجتهاد قلماق درست اولمایوب بلکه اوزینك سلامتلکینه واخروی

ثابت بولور. اگر بالانڭ اوسوی بونڭ خلافنچه یاوز بولسه حتی صبی بالا الفتلانسه اویونغه وبوزق سوز، وبوزق اشلرگه وادبسز حیاسزلکگه، وآشاوغه، وکیوملرگه، وزینتلهنوگه، ومافتانوغه، قونسز وحریص‌لق‌غه صبی بالانڭ قلبی حقنی قبول ایتودن طابار وآیرلور. قورو توفراقدن دیوارنڭ آیرلوی کبی. س شولای بولغاچ اشلرنڭ اوّللریدر رعایه‌سی تیوشلی بولغان وقت چونکه حقیقتده صبی بالا اصلنده یخشی‌لقنی ویاوزلق‌نی قابل بولغان حالده یاراتلمشدر. آتا آناسی‌غنه بالانی ایکی طرفنڭ برینه (یعنی یخشیلقغه یاکه یامانلقغه)

فائده‌لرینی حاصل ایتوگه ومسلمان قرداشلرینه وجماعت مسلمیننڭ قوتلانما گینه وسیله اولدغی ایچون هم شول نیت برله دنیا نرسه‌لرینی ومالرینی حاصل ایتوگه اجتهاد قلمق نیقدر کوب بولسه‌ده فضیلت ومستحب‌در. تیوشلی اورنغه صرف قلمق شرطی ایله. شونڭ اوچون دنیانی وهم مالرینی هر جهتدن خور ومذموم صانمق درست توگلدر. بلکه هر کم دنیادن اوزینڭ اولوشینی وآخرتینه فائده بیرور قدر مال قوتینی حاضرلمکگه اجتهاد قلمق تیوشلیدر. خیرلو کشی دنیاسی اوچون آخرتینی وآخرتی اوچون دنیاسینی تاشلامایچه هر ایکاوندن الوش آلغان کشیدر. قال رسول الله صلی الله علیه وسلم (فی ادب الدنیا والدین) لیس خیرکم من ترك الدنیا للآخرة ولا الاخرة للدنیا ولکن خیرکم من اخذ من هذه وهذه. رسول‌الله صلی الله علیه وسلم‌ایتدی. آخرتی اوچون دنیاسینی ودنیاسی اوچون آخرتینی قویغان کشی ایزگورککز توگلدر. ولکن ایزگورککز دنیادن هم آخرتدن الوش آلغان کشیدر. وقال ایضا: خیرکم من لم یترك آخرته لدنیاه ولادنیاه لآخرته ولم‌یکن کلا علی الناس (فی‌الجامع الصغیر للامام‌السیوطی) دخی‌ایتدی رسول‌الله‌صلی‌الله‌علیه وسلم: سزنڭ ایزگوراککز دنیاسی اوچون آخرتینی وآخرتی اوچون دنیاسینی قویمغان کشیدر. وآدملرگه آغرلق‌ویوك بولماغان‌کشیدر. وقال‌ایضا: (فی‌الجامع الصغیر) من‌بات کالا من‌طلب الحلال بات مغفورا له. دخی ایتدی رسول‌الله‌صلی‌الله علیه وسلم: هرکم‌حلال مال‌کسب‌ایتودن آریغان حالده کیچه‌نی اوتکارسه، اول کشی گناهلری یارلقانمش بولوب کیچه‌نی اوتکارر وقال ایضا: (فی‌الجامع الصغیر والمرقاة عن انس رضی‌الله‌عنه) طلب الحلال واجب علی کل مسلم. دخی ایتدی رسول الله صلی‌الله علیه وسلم. حلال مالنی کسب ایتمك هر بر مسلمانغه واجبدر.

آوشدرورلر. رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ایتدی: (کل مولود یولد علی‌الفطرة) هر بالا فطرت اوزره توغدرلور. (یعنی دین اسلامنی قبول ایتوگه حاضرلەنگان طبیعت اوزره توغدرلور) (وانما ابواه یهودانه او ینصرانه او یمجسانه) آتا آناسی‌غنه بالانی یهودی، یاکه نصرانی یاکه مجوسی قیلورلر. (یعنی آتا آناسی یهودی بواسەلار بالالارینیده یهودی‌لکگه آوشدررلار، نصرانی بواسەلار نصرانی‌لکگه مجوسی اولسەلر مجوسیلکگه آوشدررلار.

تم ترجمة کلام الغزالی رحمه الله.

شرح

دخی بالانی عادتلەندرمك تیوشلیدر هیـچ کمنی خورلاماسقه وهیـچ کمگه ظلم قیلماسقه [قال رسول‌الله صلی الله علیه وسلم (فی صحیـح الامام مسلم.) المسلم اخو المسلم لا یظلمه ولا یخذله ولا یحقره] رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم أیتدی: هر بر مسلمان ایکنچی مسلمان‌نڭ فردەشیدر. هیـچ بر مسلمان ایکنچی مسلمانغه ظلم قیلماس؛ ویاردمگه محتاج وقتده یاردەمسز خور ایدوب قالدرماس. وخورلاماس. وغیبت قیلماسقه، وسوز یورتماسکه، وکونچیلك قیلماسقه، وکشی عیبنی یوزینه أیتوب عارلەندرمەسکه واویالتماسقه، وهیـچ کمگه الوغلق وتکبرلك قیلماسقه. چونکه بو اشلر همەسی حرام اشلردر. دخی هیـچ کمدن مسخره قیلماسقه، وکولماسکه، وهیـچ کمگه ناچار لقب اسم قوشماسقه وناچار اسم برلەقچقرماسقه. (یاایها‌الذین آمنوا لایسخر قوم من‌قوم عسی ان یکونوا خیرا منهم ولا نساء من نساء عسی ان یکن خیرا منهن ولا تلمزوا انفسکم ولا تنابزوا بالالقاب بئس‌الاسم‌الفسوق بعدالایمان ومن لم یتب فاولئك هم الظالمون) ای مؤمنلر هیـچ بر قوم ایکنچی قومدن مسخره قیلماسون، شاید مسخره قیلنمش قوم مسخرەایدوچیلردن ایزگورەك بولورلر. دخی هیـچ بر خاتونلار ایکنچی خاتونلردن مسخره قیلماسونلر شاید مسخره قیلنمش خاتونلر مسخره ایدوچی خاتونلردن ایزگورەك بولورلر، واوزلرگزنی عیبلەمەگز (یعنی بعضگز بعضگزنی عیبلەماگز والله اعلم) دخی بر برگزگه ناچار لقب اسم بـرله نـداء قیلشەماگز، نی قـدر یاراماس وبوزق اسـمدر مؤمن بولغان‌نڭ صوڭنده ناچار اسملر برله نداء قیلشماڭز یاکه معناسی نیقدر یاراماس وبوزق اسـمدر مؤمن کشیگه بو اشلرنی قیلوی سببلی فسق برله ذکر قیلنوی. والله اعلم. وهر کم بو اشلردن

توبه قیلماسه، بس اول جماعت شولار ظالملردر. حاصل کلام ادبلی وانصافلی مسلمان ایشوتکان وکورگان وقتده رنجورلك وچیرکانورلك هر بر اشدن وهر بر سوزدن بالانی طیماق تیوش ولازمدر.

الله جل وعلا بارچه‌مزنی کتاب وسنت ایله عمل قیلماغه وحالمزنی اصلاح قلماقغه موفق ایلاسون. آمین وصلی الله وسلم علی سیدنا محمد وآله وصحبه اجمعین والحمد لله رب‌العالمین.

تم تحریر الکتاب فی ١٣٢٤ سنه هـ. ٤ محرم الحرام.
موافق ١٩٠٦سنه م. ١٥ فیڤرال.

❋ فهرست الکتاب. ❋

بیت	❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋
٢	مقدمة
٨	برنچی باب یاکی توغان بالانی تربیه قیلمق روشی بیاننده.
٩	عقیقه بیانی.
١٠	بالاغه اسم قوشمق وکورکام اسملر ویارا-ماغان اسملر بیاننده.
١٢	بالاغه سوت ایمزمك بیانی.
١٤	ایکنچی باب بالاغه ادب اوگرتمكنڭ طریقی بیاننده.
١٨	آشاو حقنده ادب اوگرتمك بیانی.
٢٠	کیوم حقنك هم باشقه خصوصك اولان ادبلر بیاننك.

کتاب سوداسی:

قزانده،

حسینف ورثه‌لرینڭ.

کتابچیلق ایله سودا ایدومز ۱۸۷۸ نچی سنه‌دن بیرو دوام ایتدکندن ۲۹ یللق تجربه‌مز ایله خلقمزه کیراکلی هر تورلی: عربچه، فارسیچه ترکیچه، قزاق (قرگیزچه) کتابلرنی هر وقت کیبتمزده بولندرمقده‌مز؛ زمان‌نڭ کیدشینه قاراب، خلقمزنڭ دینی وملی فائده‌لرینی کوزه‌ته‌رك الوغ‌لرمزه بوش وقتلرنده اوقور ایچون هم مکتب‌لر ایچون خصوصی هر وقت یاڭی کتاب‌لر یخشی حروفات ایله گوزل صورتده طبع ایتدروب تورمقده‌مز.

هر یل ایچون خصوصی دیواری (استیننی) کالیندار نشر ایدوب، کالیندارنڭ آرتنده شول آلونه طورغان وقتغه موافق نرسه‌لر یازلور.

مثلا ۱۹۰۸ سنه ایچون نشر ایدلگان کالیندار آرتینه: قربان بیرامی کونلرنده، قربان چالونڭ شرطلری وآنڭ فائده‌لری طوغروسنده وباشقه بیرام‌لرنڭده خاصیتلری؛ آراده معنی‌لی وعبرتلی حکایه‌لر یازلوب باصدرلماقده‌در.

مشتری‌لرمزی هر جهتدن ممنون ایدرگه طرشو، بزنڭ برنچی وظیفه‌مزدر.

آدریسمز:

КАЗАНЬ, Книжный магазинъ Н-въ Хусаиновыхъ.